

פרשת מקץ

(יד) וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריצוהו מן הבזר הנה חז"ל אמרו: בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין¹². נודע כי ירדת יוסף למצרים היתה לשבר כח הטומאה של התאוה, על כן עמד שם בניסיון, ונעשה שליט על ארץ מצרים, כדי שהטומאה של תאוה תהיה נכנעת ומשועבדת להקדושה¹³, ובזה הועיל שישראל יכולים להתגבר עצמם תמיד על יצרא דתאוה, גם נותן כח לשבים לשוב באמת. והנה עיקר שבירת היצר בא ע"י שנתרבה אור החכמה. והנה כל ישראל נקראו בשם יוסף¹⁴, להורות שמקרים של יוסף נוגעים בפעולותיהם מאד לכלל ישראל¹⁵. והנה בזה שהשליט השם יתברך את יוסף על מצרים הכניע את יצר התאוה, ונעשה שורש לכל ישראל להכניע אותו ביום זה. ובמה שלמד אותו גבריאלי שבעים לשון¹⁶, בזה האיר עליו כל אור החכמה והשכל, כי באמת כל החכמה תלויה בדיבור, והשלם בדיבור על האמת הוא מגיע לחכמה, והראיה, שהרי כשמבשרנו הנביא על שלמות השכל שתהיה בכלל העולם לימים שיפליא השם יתברך ישועות עמו אמר: "כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ד'¹⁷". וחכמי אומות העולם אינם מכירים את הלשונות על בורין, אבל יוסף הצדיק, כשלמדו גבריאלי שבעים לשון, למד אותן עם תכלית חכמתו, והורוהו כל חכמת נפש האדם, ועל ידי זה האדם הולך בדרך ישרה, ונמנע מכל חטא. גם ע"י הבנת כל הלשונות וידיעתן איך הן נגזרות מלשון הקודש, יובן על ידי זה איך כל הדעות הן רק ענפים מתורתנו הקדושה, ויודע על ידי זה להנצל מכל טעות, ובזה הכח נופל גם כן היצר הרע של דעות כוזבות, ועל ידי כן גם בישראל מתווסף אור דעת לשוב מכל דעה כוזבת.

מדבר שור, ע.

יוסף בזה. ולעומת הדיבה של גאווה נגד אחיהם בני השפחות, שהם מזלזלים בהם וקוראים אותם עבדים²³, בדקו ברוחם ולא מצאו בו תוכן של גאות, ואמרו בלבבם השבטים בני הגבירות, 'דכים אנחנו'. ומתוך שכל אלה הדברים המעכבים את הקדושה הראויה לשרות עליהם מתוך עוצם רוממות נשמתם ועוצם קדושת אביהם, אוצר קדושת העולם, לא נמצאו בהם, ממילא נשארה ההחלטה שהם עומדים במצב הקדושה, שהם מקושרים עמה על פי עומק טבעם המקודש ונחקק בלבבם האומר 'קדושים אנחנו'. שכל אלה המחשבות מתבטאות הן באותו הנוטריקון של "מה נצטדק": נכונים אנחנו, צדיקים אנחנו, טהורים אנחנו, דכים אנחנו, קדושים אנחנו.

עין איה שבת, יב, נט.

(ח) ותפעם רוחו בכלל הגנו למדים שעניני החלומות עיקר הוראתם הוא מפני שבהיותם מרעישים ומבהילים הוא אות על מצב הנפש שאינה בתומתה. כי שלות צדיקים הפנימית היא מחוברת תמיד עם תם דרכם וטהרת לבבם, ובסוד אדם מדרכי ישרים תסור ממנו שלותו הפנימית. אמנם יוכל למלא ריקנותו ע"י סערת החיים החיצוניים, בשחוק עליזים ומשתה שמונים, או ישכח את מצבו הפנימי ע"י טרדות החיים ועמלם. אבל בחלום חזיון לילה, שהחיים החיצונים לא יפעלו על האדם ברב רגשם, יתעוררו כחות הנפש ודמיונותיה לפי ערך המצב הראוי לה מצד חייה הפנימיים. על כן צדיק ההולך בתומו², ככפיר יבטח³, ואם ישכב לא יפחד⁴ ולא ידע רע⁵, ורשעים תיסרם רעתם⁶ ומפחד בלילות יבוהלו⁷.

עין איה שבת, א, לח.

וכאשר נחרד להתבונן בדברים הללו אולי יתבאר לנו כע"ה קצת תוכן השנאה של האחים הקדושים הללו מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם כי הכל מיד ד' היתה זאת. אבל עלינו לדעת כי קלקולם של גדולי עולם הללו לא יסוב ח"ו על מרכז של פחזות רע נפש, כ"א קשור בעומק מוצעות דעת. ואם כי החטיאו המטרה, אבל גם חטא זה נעשה לברכה לדור אחרון, וכרחוקי במדרש תנחומא: עבירתם של שבטים כלכלה את העולם⁸.

מאיר לר, פי' ו' ק.

(טז) מה נדבר ומה נצטדק רב נחמן בר יצחק אמר¹⁹ מהכא, "מה נדבר ומה נצטדק", נכונים אנחנו, צדיקים אנחנו, טהורים אנחנו, דכים אנחנו, קדושים אנחנו²⁰. רוצה להבליט בנוטריקון זה את כל המחשבות האפשריות להעלות על הדעת, איך שעלה על דעת הבנים, שנתפסו במצודה כל כך נוראה, במעשה הגביע של בנימין, וכל הצדדים שיש אפשרות לחשוב על אשמותיהם, בין הידועים לפי דעתם לזה האיש המגלגל אותם עליהם, בין שאינם ידועים לו אבל להם הם ידועים, וההאשמות הן נתפסות בלבבם להרבות את עיניו נפשם, הננו רואים מהנוטריקון הזה את המית הלב שלהם. ולעומת החשד הגלוי של הריגול, שעליהם באה תשובתם "כנים אנחנו"²¹, נרמז כאן נכונים אנחנו. לעומת חטא מכירת יוסף שחשבו בלבבם ודיכא את רוחם, סוף כל סוף נחמו את עצמם שלמרות כל החטא שיש בזה, הלא הם דנו אותו במשפט, ועל פי שיקול דעתם נמצא חייב, עד שבתורת משפט צדק עשו נגדו כל מה שעשו, ונמצא שיכולים הם לומר על עצמם, גם בנוגע לאשמה גדולה זו, 'צדיקים אנחנו'. ולעומת הדיבה של טומאת הגוף שאמר יוסף עליהם שהם נושאים את עיניהם לבנות הארץ²², בא בזה ביטוי הכרתם, שבאמת 'טהורים' הם מכתם זה, ושגיאה היתה בידו של